

Stavovi predškolske djece i njihovih majki prema osobama različite tjelesne težine

/ Attitudes of Preschool Children and Their Mothers towards People with Different Body Weight

Barbara Kalebić Maglica, Tanita Perčić, Petra Anić

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, Rijeka, Hrvatska

/ University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Psychology, Rijeka, Croatia

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati preferencije djece u dobi od 5 do 7 godina prema različitom tjelesnom izgledu dječaka i djevojčica te ispitati odnos između slike tijela majke i njezinih stavova prema pretilim osobama i dječjih preferencija prema različitom tjelesnom izgledu.

Ispitano je ukupno 100 parova djece i majki. Kod majki su ispitani negativni stavovi prema pretilim osobama, percepcija tjelesnog izgleda slikovnim podražajima te izbjegavajuća ponašanja vezana uz sliku tijela, dok je kod djece pomoću slikovnih podražaja ispitana preferencija prema različitoj tjelesnoj težini (ispodprosječnoj, prosječnoj i iznadprosječnoj tjelesnoj težini).

Dobiveni rezultati su pokazali da su djevojčice i dječaci kao poželjniju i žensku i mušku siluetu birali onu mršaviju (ispodprosječne i prosječne tjelesne težine) u odnosu na onu prekomjerne tjelesne težine. Dječaci su preferirali mušku siluetu prosječne tjelesne težine u odnosu na onu ispodprosječne, dok je kod ženskih silueta postojala jednaka preferencija ispodprosječno i prosječno teških silueta. Kod djevojčica nije dobivena razlika u preferenciji ispodprosječno i prosječno teških muških ni ženskih silueta. Također, preferencija biranja kod djece nije bila povezana ni s majčinim negativnim stavovima prema pretilima, kao ni s njezinom percepcijom tjelesnog izgleda i izbjegavajućim ponašanjima vezanima uz sliku tijela.

Dobiveni su rezultati komentirani u kontekstu različitih teorija predrasuda kod djece.

/ The aim of this study was to examine the preferences of children 5 to 7 years of age towards the different physical appearance of boys and girls and to determine the relationship between the mother's body image and her attitudes towards obese people and the preferences of their children towards different physical appearances.

A total of 100 pairs of mothers and children were examined. Mothers were questioned for negative attitudes towards obese people, the perception of their body image through silhouettes, and avoiding behaviours related to the body image with the children, we used silhouettes to examine preferences for different body weights (below average weight, average weight, or overweight).

The results showed that children preferred the thinner male and female silhouettes (below-average weight and average weight) compared with the overweight ones. Boys preferred average weight male silhouette compared with the below-average ones, while for female silhouettes there was no difference in preference between the below-average weight and average weight ones. Girls selected the below-average weight silhouette and the silhouette with average weight with equal frequency. It was also shown that the preference in children was not related to the negative attitudes towards obesity in their mothers, the perception of body image, and avoiding behaviours related to body image.

The obtained results are discussed in the context of different theories of prejudice in children.

ADRESA ZA DOPISIVANJE:

Barbara Kalebić Maglica
 Odsjek za psihologiju
 Filozofski fakultet
 Sveučilište u Rijeci
 Sveučilišna avenija 4
 51 000 Rijeka, Hrvatska
 E-pošta: bkalebic@ffri.hr

KLJUČNE RIJEČI / KEY WORDS:

Djeca predškolske dobi / *Preschool-age children*
 Majke / *Mothers*
 Negativni stavovi prema pretilima / *Negative attitudes towards obesity*
 Slika tijela / *Body image*

UVOD

Stigmatizaciju se najbolje može opisati kao socijalni konstrukt koji je pod utjecajem kulture, povijesti i situacijskih faktora (1). Ona uključuje najmanje dvije temeljne komponente i to prepoznavanje razlike temeljene na nekoj vidljivoj karakteristici i posljedično, omalovažavanje osobe. Stigmatizirana osoba je percipirana drugačijom od normativno očekivane zbog jedne ili više nepoželjnih karakteristika, što dovodi do manje cijenjenog ili devijantnog identiteta u pojedinom socijalnom kontekstu.

Tjelesni je izgled atribut koji poprima sve veću važnost u socijalnom okruženju te se zbog toga učestalost stigmatizacije na temelju fizičkih karakteristika sve više povećava. Taj je fenomen pod utjecajem sve većeg broja nadprosječno teških i pretilih kako odraslih tako i djece (2, 3) te sve veće opsjednutosti njihovom suprotnosti, mršavošću (4). Zbog naglog porasta negativnih stavova prema ovoj specifičnoj skupini ljudi, kao i zbog brojnih negativnih posljedica koje one nose, važno je detaljnije istražiti to, relativno novo, područje stigmatizacije (5).

Teorije o razvoju stereotipa i predrasuda u dječjoj dobi relativno su malobrojne i nedostatne za objašnjenje različitih tipova dječjih predrasuda (6). Međutim, postoji ideja da se stereotipi i predrasude razvijaju poput svih kognitivnih reprezentacija (7). Djeca imaju aktivni i naizgled urođeni interes za učenje

socijalnih kategorija te za razumijevanje kako da sebe svrstaju u taj kategorijski sustav (7). Posljedično, djeca uče stereotipe i predrasude vrlo rano. Međutim, unatoč tome, nije jasno na koji način te od koga djeca usvajaju sadržaj stereotipa. S obzirom da su roditelji najuža djetetova okolina od samog rođenja, vjerojatno su oni i primarni izvor informacija, uključujući kasnije i vršnjake i širu socijalnu okolinu (7).

Brewer (8) smatra da predrasude nisu prirodna posljedica stvaranja grupa, već da one nastaju kao posljedica pojedinih društvenih i strukturnih okolnosti. Prema Teoriji socijalnog učenja (9,10), djeca uče predrasude na način da prvo oponašaju pojedino ponašanje te kasnije počinju u njega i vjerovati. Iz tog razloga predrasude s dobi rastu i učvršćuju se (10). Veliki utjecaj u učenju imaju ponajprije roditelji. Međutim, dokazano je da su djeca sklona predrasudama samo ako im se razlika prema drugoj skupini naglasi, stoga su socijalni uvjeti odrastanja ponekad ključni u tome hoće li djeca usvojiti pojedine predrasude (6).

Jedan od razloga zašto djeca preferiraju prosječnu tjelesnu težinu u odnosu na mršavost ili pretilost može biti da je to refleksija njihovog znanja i svijesti kulturnih stereotipa koji ih okružuju, a ne odraz njihovog vlastitog mišljenja. Prema Teoriji socijalne refleksije (11) predrasude reflektiraju različite vrijednosti koje se pridaju različitim grupama u svakome društvu u kojem postoji određena društvena hijerarhi-

ja, da dječje predrasude reflektiraju stavove i vrijednosti zajednice koje se uobičajeno prenose od roditelja (6). Prema ovom gledištu, djeca uče stavove roditelja direktnim 'treningom' ili modelirajući roditeljsko verbalno i neverbalno ponašanje, vjerojatno zbog toga što su djeca za takvo ponašanje izravno ili neizravno nagrađena od roditelja te im žele udovoljiti.

Općenito možemo reći da postoji mali broj istraživanja koja ispituju roditeljski utjecaj i vjerojatnost stigmatizacije pretilih kod njihove djece (12). Rezultati tih malobrojnih istraživanja su nekonzistentni. Naime, jedna grupa istraživanja pokazuje da su stavovi roditelja i djece prema pretilima povezani, dok druga skupina istraživanja ukazuje na nepostojanje povezanosti. Hansson i Rasmussen (13) nalaze da su negativni stavovi prema pretiloj djeci bili jači kod djece mršavijih roditelja te roditelja koji su vjerovali da se tjelesna težina može kontrolirati. Davison i Birch (14) nalaze da je roditeljsko isticanje mršavosti i gubitka težine u interakciji sa svojom djecom dobar prediktor posjedovanja stereotipa prema pretilima kod djevojčica u dobi od devet godina, ali ne nalaze povezanost između roditeljskih i dječjih predrasuda prema pretilima. Suprotno tome, O'Bryan, Fishbein i Ritchey (15) ukazuju na povezanost između majčinih predrasuda i predrasuda njihovih kćeri vezanih uz prekomjernu tjelesnu težinu. Slične povezanosti dobivene su kod djece u dobi 3 do 6 godina (16-18). U prilog povezanosti stavova i stigme roditelja i djece ide i longitudinalno istraživanje koje su proveli Spiel i sur. (19), gdje je ustanovljeno da je za dječake bitnija uloga očeva – predrasude očeva prognoziraju predrasude sinova. Kod djevojčica bitna je uloga majke, no u manjoj mjeri te se uz nju ističe i vrlo važna uloga koju imaju cjelokupno društvo, socijalizacija i mediji kojima su izložene.

Slični nekonzistentni rezultati povezanosti između stavova roditelja i stavova njihove djece dobiveni su i prema drugim stigmatiziranim

grupama npr. prema Afroamerikancima (20, 21). Ipak, potrebno je napomenuti da, iako su korelacije između dječjih i roditeljskih stavova prema pojedinim grupama uglavnom pozitivne i značajne, one su najčešće niske. Nesdale (22) stoga primjećuje da djeca ipak ne upijaju stavove okoline poput prazne ploče, već ih, na svoj način, aktivno prihvaćaju ili odbacuju.

Negativni stavovi prema osobama prekomjerne tjelesne težine i pretilim osobama javljaju se već u dječjoj dobi i protežu se do odrasle dobi povećavajući kod pojedinaca stigmatizirane skupine negativne psihološke i fiziološke posljedice (11). Stereotipi prema pretilima i osobama prekomjerne tjelesne težine javljaju se već u dobi od 3 do 5 godina, kada djeca svoje pretile vršnjake percipiraju zločestima i nepoželjnim suigračima te postaju sve izraženiji u kasnijoj dječjoj dobi (23). U dobi od 4 godine djeca mogu konkretno prepoznati prekomjernu tjelesnu težinu kao razlog svojih negativnih stavova prema drugoj djeci, dok se u predškolskoj dobi negativni stavovi znatno povećavaju (24). Osim što pretilu djecu vršnjaci diskriminiraju u odnosu na one prosječne i ispodprosječne tjelesne težine, čak i djeca prekomjerne tjelesne težine i ona pretila posjeduju negativne stavove prema sebi sličnima (23). Dobiveni nalazi su u suprotnosti s Teorijom socijalnog identiteta (25,26) prema kojoj bi pretili pojedinci, kao i oni s prekomjernom tjelesnom težinom, trebali pokazati naklonost prema drugim pretilim pojedincima ili bar pokazivati prema njima manje negativnih stavova povezanih s fizičkim izgledom. Međutim, suprotno svim ostalim vrstama predrasuda i stigmatizacije, pokazalo se da trenutna težina djeteta nije povezana sa stavom koje ono ima prema vršnjacima različite tjelesne težine, tj. čak i pretilo dijete ima negativne stavove prema pretilosti (25, 27). Istraživanja dalje pronalaze da su negativni stavovi prema pretilima općenito izraženiji kod djevojčica te prema djevojčicama nego kod dječaka (npr. 4,5,28).

Kao što je ranije rečeno, moguće je da djeca negativne stavove prema različitim stigmatiziranim skupinama pa tako i onima prekomjerne tjelesne težine usvajaju i uče iz svoje najuže okoline i to posebice od majki koje su često najutjecajnije osobe u ranoj dobi djeteta (29). S obzirom da majčini stavovi o prehrani, provođenju djeteta te vlastitoj i tuđoj tjelesnoj težini mogu biti izvor informacija djetetu, svrha je ovoga istraživanja ispitati na koji su način majčini stavovi i nezadovoljstvo vlastitim tjelesnim izgledom povezani s preferencijama silueta različite tjelesne težine u njihove djece predškolske dobi te kakav tjelesni izgled njihova djeca preferiraju. Što se slike tijela majke tiče, istraživanja pokazuju da je ona značajna komponenta slike o sebi općenito te da je nezadovoljstvo tijelom značajan prediktor porasta učestalosti provođenja djeteta, pokušaja prevencije dobivanja na težini i negativne emocionalnosti (30). U tom kontekstu na pretilost se gleda kao na posljedicu nesposobnosti pojedinca da kontrolira vlastite potrebe što je onda povezano s negativnim stavovima prema pretilosti (31).

CILJ RADA

Cilj je ovoga istraživanja ispitati preferencije djece predškolske dobi prema različitom tjelesnom izgledu dječaka i djevojčica te ispitati odnos između slike tijela majke i njezinih stavova prema pretilim osobama i dječjih preferencija prema različitom tjelesnom izgledu. Odnosno, prvi problem je ovoga istraživanja ispitati preferencije djece u dobi od 5 do 7 godina prema različitom tjelesnom izgledu dječaka i djevojčica (ispodprosječne, prosječne i iznadprosječne tjelesne težine), pri čemu je pretpostavka da će djeca preferirati ispodprosječnu figuru i figuru prosječne tjelesne težine te će manje preferirati figuru iznadprosječne tjelesne težine oba spola. Drugi problem je ispitati povezanost slike tijela majke i njezinih stavova prema pretilim osobama te dječ-

jih preferencija prema različitom tjelesnom izgledu. Pretpostavka je da će djeca majki koje imaju izraženije negativne stavove prema pretilima i lošiju sliku vlastitoga tijela češće birati kao poželjniju figuru ispodprosječne tjelesne težine nego figuru prosječne i iznadprosječne tjelesne težine.

METODA

Sudionici

Istraživanje je provedeno u četiri dječja vrtića u Poreču i Buzetu. Ispitano je 100 parova djece i njihovih majki. Dob ispitanе djece kretala se u rasponu od 5 do 7 godina ($M=5,89$, $SD=0,72$) te je ukupno ispitano 32 petogodišnjaka, 47 šestogodišnjaka te 21 sedmogodišnjak, od kojih je bilo 52 dječaka i 48 djevojčica. Raspon dobi majki kretao se od 19 do 47 godina ($M=34,63$, $SD=4,52$), od kojih je 81 % bilo u braku, 14 % u životnoj zajednici, 4 % razvedenih te 1 % udovica. Također, 92 % majki bilo je zaposleno, 8 % nezaposleno te je 1 % majki završilo osnovno obrazovanje, 52 % imalo srednju stručnu spremu, 18 % višu stručnu spremu, 27 % visoku stručnu spremu i 2 % magisterij ili doktorat. Od ispitanih majki, 32 % ih je imalo samo jedno dijete, dok ih je 56 % imalo dvoje djece, 9 % troje i 3 % četvero ili više djece. Jedno je dijete bilo usvojeno, dok su preostala djeca biološka.

Instrumenti

Instrumenti za majke

Ljestvica percepcije tjelesnog izgleda slikovnim podražajima (Figure Rating Scale - FRS; 32) je ljestvica pomoću koje se procjenjuje globalno subjektivno nezadovoljstvo vlastitim tjelesnim izgledom. Sastoji se od devet shematisiranih slika ženskih osoba koje su precizno rangirane s obzirom na porast tjelesne težine, od ispodprosječne do iznadprosječne težine. Zadatak sudionica je da odaberu siluetu koja

reprezentira njihovu percipiranu (trenutnu) sliku tijela i idealnu sliku tijela, pri čemu je svakoj silueti pridružen broj od 1 do 9 (1 - *najvitkija figura*, 9 - *najoblja figura*). Diskrepancija između trenutne i idealne slike tijela se koristi kao indeks nezadovoljstva tijelom. Raspon moguće diskrepancije kreće se od -8 do +8 te što je apsolutna razlika veća, osoba je nezadovoljnija, dok predznak upućuje na smjer nezadovoljstva. Ako diskrepancija ide u pozitivnom smjeru, sudionice bi htjele izgledati deblje od trenutne percipirane slike tijela, a ako diskrepancija ide u negativnom smjeru, sudionice bi htjele izgledati mršavije od trenutne percipirane slike tijela. Unatoč popularnosti ovoga mjernog instrumenta postoji malo podataka o njegovoj valjanosti i pouzdanosti. Mjerenje internalne konzistencije nije primjenjivo s obzirom na tip ljestvice, međutim, rezultati nekih istraživanja (33) pokazuju da je test-retest pouzdanost u razmaku od dva tjedna .82 za idealnu i .92 za trenutnu sliku tijela kod muškaraca. Kod žena test-retest pouzdanost za idealnu sliku tijela iznosi .71, a za trenutnu .89. Korelacije između diskrepancije idealne i trenutne slike tijela i drugih mjera kojima se ispituje slika o sebi su umjereno visoke (33) što zapravo pokazuje da Ljestvica percepcije tjelesnog izgleda ima adekvatnu valjanost i dobru test-retest pouzdanost.

Upitnik za procjenu izbjegavajućih ponašanja povezanih uz sliku tijela (Body Image Avoidance Questionnaire – BIAQ; 34) je upitnik koji mjeri ponašajni aspekt nezadovoljstva tijelom, a sastoji se od 19 čestica koje mjere ponašajne tendencije koje često prate poremećaje slike tijela, odnosno izbjegavanje situacija koje izazivaju zabrinutost zbog tjelesnog izgleda. Čestice su rangirane na ljestvici procjene od 0 do 5 (0 - nikad, 5 - uvijek), a zadatak sudionica je da označi koliko se često uključuje u navedena ponašanja (npr. „Nosim široku, vrećastu odjeću“, „Ograničavam unos hrane koju jedem“, „Ne družim se s ljudima koji su mršaviji od

mene“). Što je rezultat sudionica viši, to je veći stupanj izbjegavajućih ponašanja povezanih uz sliku tijela. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije Cronbach alpha originalnog upitnika iznosi .89. Upitnik je na hrvatski jezik prevela Bijelić (35). U ovom istraživanju upitnik je također pokazao zadovoljavajući koeficijent pouzdanosti ($\alpha = .70$).

Upitnik negativnih stavova prema pretilim osobama (Anti-Fat Attitudes Test – AFAT; 36) upitnik je koji sadrži 47 čestica, čiji se odgovori daju na ljestvici Likertova tipa od 5 stupnjeva (1 - u potpunosti se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem). Mjera obuhvaća kognitivne, afektivne i ponašajne dispozicije prema pretilim osobama, a viši rezultat reflektira negativnije stavove. Sastoji se od tri podljestvice, a to su socijalno/karakterno podcjenjivanje (15 čestica), fizička/romantična neatraktivnost (10 čestica) te kontrola težine i krivnja (9 čestica). Socijalno/karakterno podcjenjivanje odnosi se na stavove prema svakodnevnom funkcioniranju pretilih osoba u društvu (npr. „Krivica je debelih ljudi ako ne dobiju posao“). Fizička/romantična neatraktivnost ispituje stavove ljudi o intimnim vezama s pretilim osobama (npr. „Da sam samac, izlazila bih s debelom osobom“). Kontrola težine i krivnja ispituje stavove ljudi o mogućnosti kontrole vlastite težine u pretilih osoba (npr. „Nema isprike za debljinu“). Također, sadrži i podljestvicu dodatnih čestica (N=13), koja se koristi zajedno sa svim česticama triju podljestvica kako bi se formirao ukupan rezultat negativnih stavova prema pretilima. Pouzdanosti podljestvica originalnog upitnika kreću se od .77 do .91 (36). Za potrebe ovoga istraživanja ljestvica je prevedena na hrvatski jezik te je analizirana ukupna mjera negativnih stavova budući da je ona pokazala zadovoljavajući koeficijent pouzdanosti ($\alpha = .86$), za razliku od podljestvica čije se pouzdanosti kreću od .53 za fizičku/romantičnu neatraktivnost do .77 za kontrolu težine i krivnju.

Instrumenti za djecu

Za ispitivanje stavova prema pretilosti kod djece korištena je metoda usporedbe u parovima pri čemu su se uspoređivale dvije siluete istoga spola i to silueta ispodprosječne/prosječne tjelesne težine, silueta ispodprosječne/iznadprosječne tjelesne težine i silueta prosječne/iznadprosječne tjelesne težine (4,37). Za svaki od tri para te za oba spola figura, pitano se djecu 3 pitanja: „Koji ti se dječak/djevojčica više sviđa?“, „Kojeg bi dječaka/djevojčicu radije imao za prijatelja?“ te „S kojim bi se dječakom/djevojčicom radije igrao?“ (prilagođeno prema 4). Mršava se figura kodirala sa 1, prosječna sa 2 te preti sa 3. Prije analize podataka napravljene su nove varijable koje su prikazivale srednje vrijednosti odabira djeteta po modu kroz tri pitanja odabira poželjnije siluete. Primjerice, djeca su birala između mršave siluete i siluete prosječne težine kroz tri pitanja (sviđanje, prijatelj, igra) te je kreirana nova varijabla koja predstavlja mod između sva tri biranja, tj. ukupnu preferenciju. Takvih je varijabli stvoreno ukupno 6, s obzirom na tri kombinacije odabira silueta i s obzirom na spol.

Postupak

Nakon što su prikupljene suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju i majki i djece, majke su dobile upitnike u kovertama na ispunjavanje kod kuće te su ih morale vratiti unutar 5 dana u za to predviđeni prostor (kutija) u vrtiću. Samo je ispunjavanje upitnika trajalo 15-ak minuta. Prvo su ispunjavale upitnik o nezadovoljstvu vlastitim tjelesnim izgledom, potom upitnik izbjegavajućih ponašanja vezanih uz sliku tijela, upitnik stavova prema pretilim osobama i na kraju demografske podatke. Na kovertu su upisale šifru kako bi se njihovi podatci mogli spojiti s podacima djece. Majkama je objašnjeno da će se podatci koristiti isključivo u istraživačke svrhe te da će uvid u rezultate imati samo istraživački tim. Naglašeno je

da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, a podatci prikupljeni istraživanjem potpuno povjerljivi.

U dogovoru s odgojiteljicama ispitano je svako dijete nasamo u vrtićkoj sobi i to strukturiranim i unaprijed pripremljenim obrascem pitanja koja su se odnosila na preferencije prema različitim figurama. Individualno ispitivanje trajalo je 10-ak minuta.

REZULTATI

Preferencije djece prema različitom tjelesnom izgledu dječaka i djevojčica

Kako bismo ustanovili biraju li djeca u jednakom broju siluete različite tjelesne težine, proveli smo hi-kvadrat test. Hi-kvadrat test proveden je na dominantnim vrijednostima (modu) procjena preferencije silueta u tri situacije (sviđanje, igranje, prijatelj). Preciznije rečeno, mod je izračunat tako da je od tri procjene uzet najčešći odgovor. Na primjer, kada je birano između ispodprosječno teške siluete i siluete prosječne tjelesne težine kroz tri pitanja, ako je dijete dva puta odabralo ispodprosječnu tjelesnu težinu, a jednom prosječnu, odgovor je kodiran kao preferencija ispodprosječne tjelesne težine. Mod je odabran iz dva razloga: jer je istovjetan vrsti procjena te zato što su procjene vrlo slične, odnosno rezultiraju jasnom jednofaktorskom strukturom koja u svim slučajevima objašnjava preko 60 % varijance kriterija.

Prije samog provođenja hi-kvadrata napravili smo nove varijable koje su prikazivale srednje vrijednosti odabira djeteta prema modu u tri pitanja odabira poželjnije siluete. Takvih je varijabli koje predstavljaju ukupnu preferenciju stvoreno ukupno 6, s obzirom na tri kombinacije odabira silueta i s obzirom na spol.

Kako podatci iz literature pokazuju da su negativni stavovi prema pretilima općenito izra-

ženiji kod djevojčica te prema djevojčicama, nego kod dječaka napravljen je hi-kvadrat test (test slaganja), odvojeno za dječake i djevojčice, kako bismo testirali razlike u preferencijama pojedinih silueta različita spola. Sukladno primijenjenom testu, teorijske frekvencije nisu izračunate, nego su *a priori* postavljene tako da se u svim kategorijama očekuje ista frekvencija. U tablici 1. vidljivi su rezultati hi-kvadrata odabira silueta različite tjelesne težine koje su činili dječaci i djevojčice.

Kada su dječaci birali poželjniju siluetu, statistički se značajno poželjnija pokazala mršavija silueta (ispodprosječna i prosječna) kada je ona bila uparena sa siluetom iznadprosječne tjelesne težine kod oba spola, no kada se biralo između ispodprosječno teške muške siluete i siluete prosječne težine, dječaci su radije birali mušku siluetu prosječne tjelesne težine. Međutim, kada su birali između ženske ispodprosječno teške siluete i siluete prosječne težine, nije se pokazala razlika u preferencijama, već su ih podjednako birali kao poželjne.

Kada su djevojčice birale poželjniju siluetu, također se statistički značajno pokazala poželjnija mršavija silueta (ispodprosječna i prosječna) kada je bila u paru sa siluetom prekomjerne tjelesne težine kod oba spola. Međutim, kada su djevojčice birale poželjniju i mušku i žensku siluetu između ispodprosječ-

no i prosječno teške siluete, nije se pokazala statistički značajna razlika u odabiru, tj. bile su podjednako poželjne i ispodprosječno i prosječno teške siluete oba spola.

Dobiveni rezultati pokazuju da djeca preferiraju ispodprosječno teške figure i one prosječne tjelesne težine u odnosu na iznadprosječno teške figure oba spola.

Povezanost slike tijela majke i njezinih stavova prema pretilim osobama i dječjih preferencija prema različitom tjelesnom izgledu

Izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacija kako bi se ispitala povezanost između izbjegavajućih ponašanja vezanih uz sliku tijela, percepcije tjelesnog izgleda i negativnih stavova prema pretilima kod majki. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 2.

Iz tablice 2. je vidljivo da što majke imaju više izbjegavajućih ponašanja povezanih uz sliku tijela to je njihovo zadovoljstvo vlastitim tjelesnim izgledom niže te imaju negativnije stavove prema pretilim osobama.

Izračunati su i Pearsonovi koeficijenti korelacija među varijablama koje čine odgovori majke (percepcija tjelesnog izgleda, izbjegavajuća ponašanja vezana uz sliku tijela i negativni

TABLICA 1. Odabir silueta s obzirom na različitu tjelesnu težinu kod dječaka i djevojčica

Dječaci						
Odabir:	Ispodprosječna/ Prosječna		Prosječna/ iznadprosječna		Ispodprosječna/ iznadprosječna	
Spol siluete:	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Hi-kvadrat	9,31**	0,69	24,93**	22,23**	22,23**	13,00**
Djevojčice						
Odabir:	Ispodprosječna/ prosječna		Prosječna/ iznadprosječna		Ispodprosječna/ iznadprosječna	
Spol siluete:	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Hi-kvadrat	0,75	0,08	30,08**	27,00**	33,33**	33,33**

**p<.01; df=1

TABLICA 2. Prikaz korelacija među varijablama vezanim uz majku

	FRS	Negativni stavovi
BIAQ	-.37**	.25*
FRS	-	-.09

BIAQ = izbjegavajuća ponašanja vezana uz sliku tijela; FRS = percepcija tjelesnog izgleda slikovnim podražajima; * $p < .05$; ** $p < .01$

stavovi prema pretilima) i prevladavajućeg odabira silueta s obzirom na spol i mogućnost izbora kod djece. Jedina značajna pozitivna povezanost je dobivena za majčine negativne stavove i to u situaciji kada su djeca birala između muške siluete iznadprosječne tjelesne težine i siluete prosječne težine ($r = .20$, $p < .05$). Što su majke imale negativnije stavove prema pretilima općenito to su djeca češće kao poželjniju siluetu, isključivo prilikom odabira između muške iznadprosječno i prosječno teške siluete, birala onu siluetu s prekomjernom tjelesnom težinom. Ostale korelacije između varijabli vezanih uz majku i preferencija kod djece nisu statistički značajne i kreću se od .00 do .18.

RASPRAVA

Cilj je ovoga istraživanja bio ispitati preferencije djece u dobi od 5 do 7 godina prema različitom tjelesnom izgledu dječaka i djevojčica te ispitati odnos između slike tijela majke i njezinih stavova prema pretilim osobama i dječjih preferencija prema različitom tjelesnom izgledu.

Kako bi se ispitala preferencija djece prema različitom tjelesnom izgledu, zadatak sudionika je bio odabrati poželjniju siluetu dječaka i djevojčice. Djecu se odabiralo u tri situacije: odabir siluete koja im se više sviđala, s kojom bi se radije igrala te koju bi siluetu preferirala za prijatelja. Na kraju se analizirala jedna mjera ukupne preferencije ovisno o *modu* biranja. Djeca su prisilnim izborom birala između dvije siluete različitih tjelesnih težina,

u svim kombinacijama (ispodprosječna/prosječna, prosječna/iznadprosječna i ispodprosječna/ iznadprosječna) i to za žensku i mušku siluetu. Pokazalo se da i djevojčice i dječaci u svakom slučaju manje biraju siluetu prekomjerne tjelesne težine kao poželjniju, bez obzira na spol figure, što je u skladu i s nalazima koji se spominju u literaturi (npr. 23,38,39), a koji ukazuju na postojanje negativnih stavova prema osobama prekomjerne tjelesne težine i pretilim osobama već u dječjoj dobi.

Kada su djeca uspoređivala siluetu ispodprosječne i prosječne težine, dječaci prosječno tešku mušku siluetu pozitivnije procjenjuju od ispodprosječne, dok za žensku siluetu ne rade razliku u preferencijama. Kod djevojčica nema razlika u preferencijama između ispodprosječno i prosječno teških ni ženskih ni muških silueta.

Okolina stavlja sve veći naglasak na mršavost kod djevojaka i žena, a koja se povezuje s uspjehom i ljepotom (40) te je ideal kojemu treba težiti. U zapadnjačkoj kulturi pretilost je povezana s negativnim, a mršavost s pozitivnim kvalitetama, što često dovodi do nejednakosti pri zapošljavanju, pristupu zdravstvenim uslugama ili pak obrazovnim institucijama (41,42). Mediji vrlo često nameću ideal mršavosti, što za posljedicu ima različite poremećaje hranjenja poput anoreksije nervoze i bulimije (43,44).

Prema rezultatima ovoga istraživanja šestogodišnjaci općenito jednako preferiraju ženske mršave figure i one prosječne tjelesne težine, odnosno djevojčice u dobi od 6 godina ne razlikuju ni kada se radi o muškoj mršavoj figuri i onoj prosječne tjelesne težine, međutim, dječaci više preferiraju mušku figuru prosječne tjelesne težine za razliku od mršavih. Djevojčice mršavost ni kod žena ni kod muškaraca ne smatraju manje poželjnom karakteristikom, za razliku od dječaka koji normalnu tjelesnu težinu kod muške figure više preferiraju. Mali broj istraživanja bavio se spolnim razlikama u

stavovima djece prema osobama prekomjerne tjelesne težine, odnosno prema mršavim osobama. Dva istraživanja s djecom u dobi 3-5 godina nisu pronašla postojanje spolnih razlika u pozitivnim stavovima prema mršavosti i negativnim prema debljini (16,45). Suprotno tome, u već spomenutom istraživanju Holuba (25) kod djece u dobi 4-6 godina, slično kao i u istraživanju Brylinsky i Moore (46) kod djece dobi 5-9 godina, ustanovljene su spolne razlike: djevojčice iskazuju negativnije stavove prema osobama prekomjerne tjelesne težine, kao i pozitivnije prema mršavima. Nalazi su našega istraživanja dijelom u suprotnosti onima koje navode Kraig i Keel (5), a prema kojima su dječaci prekomjerne tjelesne težine procjenjivani negativnije od dječaka prosječne i ispodprosječne težine, no kada su birane djevojčice, i one prekomjerne, kao i one prosječne tjelesne težine, procjenjivane su znatno negativnije od mršavih djevojčica.

Rezultati ovoga istraživanja također pokazuju da mršavost kod muškaraca nije cijenjena karakteristika. Idealno muško tijelo nije mršavo nego mišićavo što je i jedna od odlika maskuliniteta (47,48). Osim toga, muškarci se u prvom redu fokusiraju na fizičku spretnost te češće na temelju toga određuju preferencije (28).

Unatoč navedenim nekonzistentnim rezultatima, nalazi ovoga istraživanja ukazuju na različite obrasce preferencija kod dječaka i djevojčica kada se radi o preferencijama muških figura i to kada se radi o mršavim figurama i figurama prosječne tjelesne težine što bi u budućim istraživanjima trebalo detaljnije ispitati.

Drugi problem ovog rada odnosio se na ispitivanje odnosa između slike tijela majke i njezinih stavova prema pretilim osobama i dječjih preferencija prema različitom tjelesnom izgledu. Dobiveni rezultati pokazuju da ne postoji povezanost između navedenih varijabli, osim u jednoj situaciji pri čemu treba voditi računa o tome da je dobivena povezanost izrazito ni-

ska. Prigodom odabira između prosječne muške siluete i one s prekomjernom tjelesnom težinom, pokazalo se da djeca majki koje imaju izraženije negativne stavove prema pretilima češće biraju siluetu s prekomjernom tjelesnom težinom.

Iz navedenih rezultata možemo zaključiti da slika tijela majke, kao i njezini stavovi prema pretilim osobama nemaju učinke na preferenciju tjelesne težine njihove djece. Dobiveni rezultati nisu potvrdili drugu hipotezu koja je ponajprije temeljena na teorijama socijalnog učenja i teoriji socijalne refleksije. S obzirom da povezanosti gotovo i nema, očito je da samo majčini stavovi, indeks tjelesne mase majke te njezina percepcija tjelesnog izgleda, kao i izbjegavajuća ponašanja nisu dovoljna da dijete usvoji negativne stavove prema pretilima. Očito je da i drugi faktori, poput medija (49) ili čak igračaka, dnevnih interakcija i dječje literature (50) imaju važniju ulogu u oblikovanju dječjih stavova.

Još jedno moguće objašnjenje dobivenih rezultata nudi i Piaget u svojoj kognitivno razvojnoj teoriji predrasuda (51) prema kojoj djeca u predškolskoj dobi nemaju veliki kognitivni kapacitet te pojednostavljaju svijet koji ih okružuje. To dovodi do toga da djecu sličnu sebi svrstavaju u kategoriju koju karakteriziraju kao dobru i samim time je preferiraju. Moguće je da su djeca u ovome istraživanju birala poželjnije siluete na temelju percipirane sličnosti, a najveći postotak djece u našem je uzorku bio prosječne tjelesne težine, a samo je manji postotak djece imao ispodprosječnu ili iznadprosječnu tjelesnu težinu.

Ovo istraživanje ima određene manjkavosti o kojima treba voditi računa pri interpretaciji dobivenih rezultata. Uzorak su činile majke i njihova djeca u malom broju vrtića što ograničava generalizaciju dobivenih rezultata. Sljedeći nedostatak koji se nameće je pitanje koliko su majke davale socijalno poželjne odgovore budući da su na upitnike morale na-

pisati šifru kako bi se njihovi rezultati mogli upariti s upitnicima djece. Opće je poznato da su ljudi suzdržani u iskazivanju vlastitih negativnih stavova prema različitim grupama ljudi, pa tako i prema onima s prekomjernom tjelesnom težinom ili pretilima. Ljudi znaju da nije socijalno prihvatljivo iskazivati stereotipe i predrasude prema drugima, ali to ne znači da ih oni nemaju. U prilog tome idu i rezultati različitih istraživanja koja ispituju implicitne stavove i njihovu povezanost s eksplicitnim stavovima. Korelacije između tih dviju mjera stava su uglavnom niske (52) što upućuje na zaključak da ljudi ne govore uvijek ono što uistinu misle.

Kod dijela ispitivanja posvećenog djeci također postoji nekoliko nedostataka. Kao što je i ranije spomenuto, metode ispitivanja dječjih stavova vrlo su različite te je odabir silueta likova samo jedna od njih. S obzirom da smo u uzorku imali vrlo malu djecu, od 5 do 7 godina, nismo mogli koristiti kontinuiranu ljestvicu ili liste atributa iz razloga što je dječji kognitivni sklop nedovoljno razvijen da bi to percipirao i shvatio. To je dovelo do toga da su odgovori djece u konačnici dobiveni na nominalnoj varijabli te nam oni zapravo ne govore o tome postoje li kod djece negativni stavovi prema pretilima, već nam govore samo o tome koje su figure bile poželjnije. Dakle, ako djeca rjeđe ili uopće ne biraju siluetu prekomjerne tjelesne težine ne govori nam o tome imaju li oni o njoj negativne stavove. Također, djeci je bio zadatak da odaberu jednu od dvije ponuđene siluete kao onu koju preferiraju te im nije ponuđena mogućnost da odaberu obje ili ni jednu siluetu. Na kraju valja napomenuti kako su u konačan uzorak sudionika ušla samo djeca majki koje su pristale na ispitivanje i ispunile

upitnike. Moguće je da majke koje su osjetljive na pitanje o prekomjernoj tjelesnoj težini i pretilosti nisu pristale na ispitivanje ili same nisu ispunile upitnike.

Doprinos ovog istraživanja očituje se u tome da je individualno ispitano 100 djece vrtičke dobi o preferencijama silueta različite tjelesne težine te su njihovi odgovori povezani sa slikom tijela majke i njezinim stavovima prema osobama prekomjerne tjelesne težine i pretilima što se do sada rijetko ili uopće nije ispitivalo pa su dobiveni rezultati dobra osnova za neka buduća istraživanja. Osim toga, ovo istraživanje ima važne teorijske implikacije jer pokazuje da roditelji možda nisu jedini modeli djeci za usvajanje različitih stavova što neke teorije ističu. Praktični doprinos ovog istraživanja očituje se u mogućnostima djelovanja na djecu predškolske dobi sa ciljem smanjenja negativnih stavova prema svojim vršnjacima, ali i općenito osobama prekomjerne tjelesne težine. Dobiveni nalazi mogu poslužiti u razvoju intervencijskih i preventivskih programa u vrtićima sa ciljem smanjenja predrasuda prema osobama prekomjerne tjelesne težine i pretilima.

ZAKLJUČAK

Djeca u dobi od 5 do 7 godina u većoj mjeri preferiraju mršave siluete i one prosječne tjelesne težine u odnosu na one prekomjerne tjelesne težine.

Osim utjecaja majki, u budućim istraživanjima bi trebalo uključiti i širu socijalnu okolinu (očevi, vršnjaci, vrtić, škola, mediji) kako bi se dobila cjelovitija slika mogućih mehanizama vezanih za razvoj predrasuda kod djece.

1. Dovidio JF, Major B, Crocker J. *Stigma: Introduction and Overview*. New York: The Guilford Press, 2000.
2. Wang Y, Lobstein T. Worldwide trends in childhood overweight and obesity. *Int J Pediatr Obes* 2006; 1: 11-25.
3. World Health Organization. *Consultation on Obesity. Obesity: Preventing and Managing the Global Epidemic*. WHO Technical Report Series 894. Geneva, Switzerland: World Health Organization, 2000.
4. Durante F, Fasolo M, Mari S, Mazzola AF. Children's attitudes and stereotype content toward thin, average-weight, and overweight peers. *SAGE Open* 2014; 4: 1-11.
5. Kraig KA, Keel PK. Weight-based stigmatization in children. *Int J Obesity* 2001; 25: 1661-1666.
6. Maričić J. Teorije i istraživanja predrasuda u dječjoj dobi. *Psihologijske teme* 2009; 18: 137-157.
7. Stangor C. The study of stereotyping, prejudice, and discrimination within social psychology. In: Nelson TD. (ed.) *Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*. New York: Psychology Press, 2010.
8. Brewer MB. The psychology of prejudice: Ingroup love or outgroup hate?. *J Soc Issues* 1999; 55: 429-44.
9. Bandura A. *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977.
10. Levy SR, Milligan Hughes J. Development of racial and ethnic prejudice among children. In: Nelson TD. (ed.) *Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination*. New York: Psychology Press, 2010.
11. Nesdale AR. Development of prejudice in children. In: Augoustinos M, Reynolds KJ. (eds.) *Understanding Prejudice, Racism and Social Conflict*. London: Sage, 2001.
12. Hansson LM. *Obesity and stigma: Studies on Children, Adults and Health Care Professionals*. Stockholm: Karolinska Institutet, 2010.
13. Hansson LM, Rasmussen F. Predictors of 10-year olds' obesity stereotypes: A population based study. *Int J Pediatr Obes* 2010; 5: 25-33.
14. Davison KK, Birch LL. Predictors of fat stereotypes among 9-year-old girls and their parents. *Obes Res* 2004; 12: 86-94.
15. O'Bryan M, Fishbein HD, Ritchey NP. Intergenerational transmission of prejudice, sex role stereotyping, and intolerance. *Adolescence* 2004; 39(155): 407-26.
16. Spiel EC, Paxton SJ, Yager Z. Weight attitudes in 3- to 5-year-old children: Age differences and cross-sectional predictors. *Body Image* 2012; 9(4): 524-537.
17. Holub SC, Tan C, Patel SL. Factors associated with mothers' obesity stigma and young children's weight stereotypes. *J Appl Dev Psychol* 2011; 32: 118-126.
18. Rich SS, Essery EV, Sanborn CF, DiMarco NM, Morales LK, LeClere SM. Predictors of body size stigmatization in Hispanic preschool children. *Obesity* 2008; 16: S11-S17.
19. Spiel EC, Rodgers RF, Paxton SJ i sur. 'He's got his father's bias': Parental influence on weight bias in young children. *Brit J Dev Psychol* 2016; 34: 198-211.
20. Castelli L, Zogmeister C, Tomelleri S. The transmission of racial attitudes within the family. *Dev Psychol* 2009; 45: 586-91.
21. Doyle AB, Beaudet J, Aboud FE. Developmental patterns in the flexibility of children's ethnic attitudes. *J Cross Cult Psychol* 1988; 19: 3-18.
22. Nesdale D. Social identity processes and children's ethnic prejudice. In: Bennett M, Sani F. (eds.) *The Development of Social Self*. New York: Psychology Press, 2004.
23. Musher-Eizenman DR, Holub SC, Miller AB, Goldstein SE, Edward-Leeper L. Body size stigmatization in preschool children: The role of control attributions. *J Pediatr Psychol* 2004; 29: 613-20.
24. Puhl RM, Latner JD. Stigma, obesity, and the health of the nation's children. *Psychol Bull* 2007; 133: 557-80.
25. Holub SC. Individual differences in the anti-fat attitudes of preschool-children: The importance of perceived body size. *Body Image* 2008; 5: 317-21.
26. Tajfel H, Turner JC. The social identity theory of inter-group behavior. In: Worchel S, Austin LW. (eds.) *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson-Hall, 1986.
27. Koroni M, Garagouni-Areou F, Roussi-Vergou CJ, Zafiropoulou M, Piperakis SM. The stigmatization of obesity in children. A survey in Greek elementary schools. *Appetite* 2008; 52: 241-44.
28. Pine KJ. Children's perceptions of body shape: A thinness bias in pre-adolescent girls and associations with femininity. *J Clin Child Psychol* 2001; 6: 519-36.
29. Jaffe K, Worobey J. Mothers' attitudes toward fat, weight, and dieting in themselves and their children. *Body Image* 2006; 3: 113-20.
30. Pokrajac-Bulian A, Stubbs L, Ambrosi-Randić N. Različiti aspekti slike tijela i navike hranjenja u adolescenciji. *Psihologijske teme* 2004; 13: 91-104.
31. Crandall C. Prejudice against fat people: Ideology and self-interest. *J Pers Soc Psychol* 1994; 66: 882-94.
32. Stunkard AJ, Sørensen T, Schulsinger F. Use of the Danish Adoption Register for the study of obesity and thinness. In: Kety S. (ed.) *The Genetics of Neurological and Psychiatric Disorders*. New York: Raven Press, 1983.
33. Thompson JK, Altabe MN. Psychometric qualities of the Figure Rating Scale. *Int J Eat Disorder* 1991; 10(5): 615-19.
34. Rosen JC, Srebnik D, Saltzberg E, Wendt S. Development of a body image avoidance questionnaire. *Am Psychol Assoc* 1991; 3: 32-7.
35. Bijelić S. Povezanost sociokulturalnih čimbenika i pojedinih komponenti tjelesnog izgleda. *Diplomski rad*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, 2011.
36. Lewis RJ, Cash TF, Jacobi L, Bubb-Lewis C. Prejudice toward fat people: The development and validation of the antifat attitudes test. *Obes Res* 1997; 5: 297-307.
37. Collins EM. Body figure perceptions and preferences among preadolescent children. *Int J Eat Disorder* 1991; 2: 199-208.
38. Crandall CS, D'Anello S, Sakalli N, Lazarus E, Nejtardt G, Feather NT. An attribution-value model of prejudice: Antifat attitudes in six nations. *Pers Soc Psychol B* 2001; 27: 30-7.

39. Penny H, Haddock G. Anti-fat prejudice among children: The „mere proximity“ effect in 5-10 year olds. *J Exp Soc Psychol* 2007; 43: 678-83.
40. Grogan, S. *Body Image: Understanding Body Dissatisfaction in Men, Women and Children*. East Sussex: Psychology Press, 2008.
41. Puhl RM, Brownell KD. Ways of coping with obesity stigma: Conceptual review and analysis. *Eat Behav* 2003; 4: 53-78.
42. Puhl RM, Heuer CA. The stigma of obesity: A review and update. *Rev Epidem* 2009; 17: 941-64.
43. Harrison K. The body electric: Thin-ideal media and eating disorders in adolescents. *J Commun* 2000; 50: 119-43.
44. Spettigue W, Henderson KA. Eating disorders and the role of the media. *Can Child Adolesc Psychiatr Rev* 2004; 13(1): 16-19.
45. Cramer P, Steinwert T. Thin is good, fat is bad: How early does it begin? *J Appl Dev Psychol* 1998; 19: 429-51.
46. Brylinsky JA, Moore JC. The identification of body build stereotypes in young children. *J Res Pers* 1994; 28(2): 170-81.
47. Frederick DA, Peplau LA, Lever J. The swimsuit issue: Correlates of body image in a sample of 52,677 heterosexual adults. *Body Image* 2006; 4: 413-19.
48. Carlson Jones D, Crawford JK. Adolescent boys and body image: Weight and muscularity concerns as dual pathways to body dissatisfaction. *J Youth Adolescence* 2005; 34(6): 629-36.
49. Dohnt HK, Tiggemann M. Body image concerns in young girls: The role of peers and media prior to adolescence. *J Youth Adolescence* 2006; 35: 135-45.
50. Harriger JA, Calogero RM, Witherington DC, Smith JE. Body size stereotyping and internalization of the thin ideal in preschool girls. *Sex Roles* 2010; 63: 609-20.
51. Piaget J, Weil AM. The development in children of the idea of the homeland and of relations to other countries. *Int Soc Sci J* 1951; 3: 561-78.
52. Devos T. Implicite attitudes 101: Theoretical and empirical insights. In: Crano WD, Prislin, R. (eds.) *Attitudes and Attitude Change*. New York: Psychology Press, 2008.